

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>SZERKESZTŐSÉG, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Nagy-Péterfia utca 833.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven. Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>KIADÓ HIVATAL, hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő: Fűvészkert-utca 1080.</p>
--	--	--

Tartalom. A „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság“ megalakulása után. Csiky Lajos. — Nyílt levél Kiss Bertalan keéri ev. ref. lelkész úrhoz. Dombi Lajos. — Tárca. Adalékok stb. Tóth S. — Az indítékok determinismusa. — a — a. Közgyeink. A „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság“ alakuló közgyűlése. — Az Alsó-Szabolcs-hajduvidéki egyházmegye közgyűlése. Zs. S. — Irodalom. — Különfélék. — Szerk. posta.

A „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság“ megalakulása után.

Fontos, egyházunk beléletét mélyen érintő tárgyalás folyt le e hétnek hétfőjén Budapesten. Nem nagyítunk semmit, ha kimondjuk, hogy két egyház szíve dobbanása lüktetett ottan s hogy a lázasan keringelő vér arra mutatott, mintha a testi organismus nem lenne egészen rendben. Hogyne, hiszen a szív kamaráiban lüktető vérerek nem egy ugyanazon irányban folytak, sőt egymással szembe menve, gyötrelmes, kínos perczeket okoztak, — mondjuk ki, mert úgy van, az egész testnek.

Nem szeretünk, sohasem is szeretünk nagy szavakkal játszani. Tegye föl rólunk mindenki, hogy a komoly dolgokról komolyan szoktunk gondolkozni.

Ki merjük mondani, hogy azon gyűlés után, mely mult hétfőn a „M. Prot. Irod. Társaságot“ megalakította, egyetlen igaz protestáns ember szívében sincsen igazi öröm. Fájhat a győzelem a győzőknek, fáj a leveretés a leverteknek, — s ha van morális érzék azokban, kik visszavonulásokkal elejét vehették volna az édes testvérek közti küzdelemnek, ők sem örülhetnek az ügy ilyen lefolyásának.

Mi történt Budapesten e hétnek hétfőjén?!

Sokat lehetne arról beszélni, de mi csak néhány gondolatunknak akarunk itt kifejezést adni.

Az tény, hogy inkább kellett az ev. reformátusok és

az ág. hitv. evangélikusok többségének 53, vagy legfőlebb 55 ezer unitárius, mint a debreczeni egyházmegyének több mint 100 ezer reformátusa. Az is tény, hogy az ideiglenes végrehajtó bizottságban a tiszántúli ev. ref. egyházkerületbeli 866,702 lelket egy, míg az 53, vagy legfőlebb 55 ezer unitáriust három tag képviseli, — pedig hát nem szabad elfelejteni, hogy a gyűlésen a tiszántúli egyházkerület, mint olyan nevében senkisémet beszélt.

Megtanultuk, hogy magánkörben mindent beszélhünk az unitáriusok térítő üzelmei ellen, de a nyilvánosság porondján, a keresztyén szeretet nevében szívre kell már őket ölelni.

Megtanultuk, hogy a protestantismus fogalma oly tág, hogy a lehető legélesebb elvi ellentétben álló egyéneket is egyesítheti anyai kebelén. Igaz, hogy erről sem Luther, sem Kálvin, sem Zwingli, sem a többi külföldi és hazai reformátorok nem így gondolkoztak, — de hát mit tartozik az mi reánk, hiszen mi a 19-ik század gyermekei vagyunk!

Érdekes följegyeznünk, hogy a gyűléseken, s magán beszélgetés közben — jól vigyáztunk rá — épen 28-szor hallottuk e két szót: „19-ik század.“ Csakúgy röpkedtek körülünk ezen szavak is: „keresztyén szeretet“ és „türelem.“

Valóban nagy eszméket képviselnek ezen szavak, csakhogy kétélű fegyvereknek is beválnak.

A „19-ik század“ tehát a vallási elvtelenségnek volna a százada?! Hiszen az olaj sohasem egyesül a vízzel, a tűznek is mindig ellensége a víz, az északi pólus sohasem száll alá a délihez és így tovább. Már pedig . . . de ne folytassuk ezt.

Mi a szeretetről s a keresztyén szeretetről is úgy tudjuk, hogy az otthon kezdődik. „Charity begins at home“, — mondja az angol. Krisztus Urunk jobban sze-

rette tanítványait, mint a farizeusokat s általában a zsidókat.

És a türelem?! Nos, a tulságos türelem mindig gyöngegre mutatott.

De hát így hozta ezt magával a jól felfogott egyházi politika, — mondják ellenünk.

Ez a mondás eszünkbe juttatja, hogy élénken, szívünk, lelkünk minden indulatával titakozunk az ellen, mintha mi magunkat politikai pártcélok eszközeül engedjük volna felhasználni. Különböző politikai elveket valló egyének egyesültek e kérdésben mindkét zászló körül, mert úgy véljük, hogy ez ügynek mi köze sincs a világi politikával. A mi eddigi politikai nézetünket, vegye tudomásul bárki is, legkevésbé sem alterálja ez ügy ilyen fejlődése.

Mi lesz most?! — kérdezte mindenki a megalakulás után is.

Mi azt nem tudjuk, de azt igenis kimondjuk, hogy a tisztes, elvi álláspontunkat érintetlenül hagyó megegyezés útjára szívesen rá lépünk. Méltányoljuk a Társaságban azt, hogy a népies vallás-erkölcsi irodalom ápolását is szárnyai alá vette; s ha nem teszi színtelenné a művek theologiai álláspontját azon alapszabályi pont, hogy a kiadványok közül minden kizárandó, a mi a felekezetek közt surlódást idézhetne elő, ezt is kész örömmel üdvözljük. E lap az immár megalakult Társaság ellen vehemens cikkekkel nem fog agitálni. Ha jó műveket ad ki a Társaság, azoknak érdemét szívesen el fogjuk ismerni, de ha egyházunk igazait látnók megtámadtatni, bizony az ellen minden erőnkkel tiltakozni fogunk.

Ha loyalisok leszünk így a Társaság iránt, tán nem veszi senki tőlünk zokon, ha egyházunk iránti tartozó kötelességünket is teljesítjük.

Csiky Lajos.

Nyílt levél Kiss Bertalan keéri ev. ref. lelkész úrhoz.

Kedves barátom! Miután mindketten az „orthodoxia“ hívei vagyunk, közöttünk hittani vitatkozásnak helye nincs. Te ugyan kissé túlorthodox vagy, de ez a te dolgod.

Azt azonban nem mellőzhetem megjegyezni, hogy nagyon félreértettél engem, midőn cikkekemből azt magyarázod ki, mintha én az ev. ref. felfogásnak megfelelő bójtról predikálni s a katolikus felfogás szerinti bójt ellen (okkal-móddal, nem tulságosan erős polemikus színezéssel, más hitfelekezet dogmáinak doronggal, dárdával, buzogánnyal neki rontva) beszélni nem szoktam, mert „ignorálni egyszerűen a katolikusok bójtölését, túltenni azon magunkat csupa szabadelvűségből“ sem mint somkereki, sem mint kémeri, sem mint nagyváradi lelkész nem cselekedtem s ha Isten éltet, mint békés-gyulai lelkész sem cselekszem. Igenis, beszélni szoktam a bójtról, de

tekintettel Máté IX. 14—17-re, mert teljesen osztom a kétségtelenül nagy hittudós, orthodox Filó Lajos azon állítását: „Tévedésben vannak az evangyéliom szelleme felől, kik a bójtölés régi tömlőjéhez ragaszkodva, azt hiszik, mintha az eledelektől való megtartózkodás már önmagában erkölcsi érdem volna; és mintha az ételek akár általában véve, akár azoknak ilyen vagy amolyan nemei, a hétnek bizonyos napjaiban és az esztendőnek bizonyos heteiben megfertőztetnék a lelket. Hiszen a szentírat szavai szerint: „az Isten országa nem ételben, nem italban áll; hanem igazságban, békességben és a szentlélek által való örömben“; s épen ezért így szól az apostol Pál: „senki titeket ne kárhoztasson az ételért vagy italért, vagy az ünnepnapra, vagy az új holdnak napjára, vagy a szombatokra nézve.“ De még nagyobb tévedésben vannak azok, kik törvény által akarják megszabni, mely napon vagy napokon bójtöljenek az emberek. Ha valaki ilyen vagy amolyan lelki állapotában, önelhatározásából megtartóztatja magát az eledelektől s bójtól, ez ellen semmi kifogást sem teszünk, csak benne érdemet ne keressen: de hogy törvény által parancsoltassék másokra a bójtölés és így hogy bójtölési napok legyenek előírva, ezt mint egyrészt olyan járomnak tekintjük, mely alól Jézus minket feloldozott, másrészt a törvényhozás elhibázott műveletének is nevezzük. Mert a mit kinek-kinek egyéni szabadságára kellene hagyni, oda is a törvény tiltó erejével betolakodni: ez a természet rendje ellen elkövetett jogsértés, az erőszaknak egy bizonyos neme.“

„A gyermek, míg lépései nem biztosak, elfogadja a járszalagot, sőt belé kapaszkodik; de egy felnőtt ember sértett önérzetének boszankodásával fogja azt magától eltávolítani. Így vagyunk a bójttal is, mely az ótestamentomi gyermekvilágnak a többi szertartási törvényekkel együtt hasznos járszalaga lehetett; de az evangyéliom korában csak alkalmatlan teher az és akadály. Az evangyéliom szelleme hivatkozás, nem a törvény holt betűire, hanem az ember erkölcsi öntudatára, hivatkozás nem a külső cselekedetekre, hanem a belső érzésekre; következésképp nem bójtölést kíván az, hanem azon erkölcsi szabályok követését, melyekre az a lelki világban mintegy újjal mutat.“

Mindezeket s több ehhez hasonlókat elmondhattam volna saját szavaimmal, e tárgyban való nézetemnek feltüntetésére, de célhoz vezetőbbnek véltem egyéni nézetem körvonaloazása helyett tekintélyre hivatkozni.

Én azt hiszem, fentebbi értelemhez bőven, az év bármely vasárnapján mondhatunk — részben bójtiforma — egyházi beszédet, aminthogy cselekszem is igen sokszor. Épen azért a „bójti napok“ mint szerintem tényleg, nem pedig csak „látszólag egy darabocskát katolicizmus a protestantizmusban“, „botránkozás köve vallás-egyházi épületünkben“ az én s velem együtt alkalmasint „sokak szemében.“

Én igaz, hogy csak hön szemüvegen nézem a dolgokat s talán azért eltérő nézetem olykor a ti nézetetektől, kik külföldi szemüveget is szerencések vagytok használhatni!

Nézetemből kifolyólag — ha rajtam áll vala — nem tettem volna úrvacsoraosztást katolikus bójti napokra! Azonban itt is sietek megnyugtanni téged, kedves barátom, hogy korántsem azon szándék mondatá velem amaz óhaj, hogy a bójti úrvacsoraosztás vajha ne lett volna prot. egyházunk keretébe felölelve, vagy mivel így van: vajha elmaradna a jövőben, mintha én talán szabadulni szeretnék egy úrvacsoraosztástól. Épen nem! Ha most évenként 10—11 alkalommal osztom ki

egyházunk templomaiban s a fogház imahelyén az úrvacsorát s évenként körülbelől százakhoz viszem el s szolgáltatom ki betegeknek: nem lenne indokolva azon óhaj, hogy egy alkalommal kevesbedjék az úrvacsoraszétosztás. Szívesen kiosztanám én minden vasárnap, csak lennének hozzá buzgó hívek, kik sietnének mindenkor kész szívvel részesülni a kegyelem jegyei és pecséteiben! De egy évtizedet meghaladott lelkészkedésem ideje alatt alaposan meggyőződtem affelől, hogy épen a bőjti úrvacsoraszétosztás az, midőn legkevesebben járulnak az úrasztalához, úgyannyira, hogy midőn a kétezer lelket számláló kémeri egyházban más úrvacsoraszétosztások alkalmával 6—7 százan éltek úrvacsorával, bőjtfő-vasárnapon alig 300—350 jelent meg az úrasztalánál. Ennek lélektani oka előttem nem rejtély, mert meggyőződéssem az, hogy a katolikus bőjt fogalmától irtózik az egészséges kálvinista ész! És ez nagyon is jól van így!

Ugyanazért kedves barátom! ha te jónak látod Keéren azt predikálni híveidnek, hogy bőjtöljenek testileg, ne egyenek húst, csak vajban rántott halat s más ilyeseket: az a te dolgod, nem az enyém, de én azt tartom és tanítom, hogy „a tisztáknak minden tiszta.“ „Nem fertézteti meg az embert, a mi a száján megyen bé; hanem a mi kijő a száján, a fertézteti meg az embert.“ S csak lelki bőjtre hívja fel hallgatóimat mindenkor, emez útasítást adom: „ha eljőnnének Keresztelő János tanítványai s töletek, Krisztus tanítványaitól azt kérdeznék: mi az oka, hogy midőn ők és a farizeusok sokat bőjtölnek, ti mégis nem bőjtöltök? feleljetek azoknak Idvezítőnk eme szavaival: az új bort nem töltik hitvány tömlőkbe; mert elszakadoznak a tömlők és a bor kiomol, a tömlők is elvesznek; hanem az új bort új tömlőkbe töltik és mindenik megmarad.“

„A betű megöl, lélek az, mely megelevenít!“

Az „oszlopos szentek“, „önostorozók“ nevére dicshymnust zengeni nem tanít szent könyvünk, Zwingli, Kálvin stb.

A ki csak bőjtös hitvány eledelekkel táplálkozik állandóan, azért még nem érdemesebb az Isten országa örökségének elvételére, mint az, ki arczának veritékével egy kis tápláló húst is tud tétetni maga s családja asztalára, azt tartván, hogy „ép testben lakik az ép lélek“!

Nem lehet célja ev. ref. egyházunknak, hogy híveink „Sanyaró Vendel“-ekké képeztesse, hanem az, hogy cselekedjék Istennek akaratát s gyönyörködjenek az Ur törvényében életöknek minden idejében!

Szeretet, béke velünk!

Nagy-Várad, 1888. ápril 16.

Dombi Lajos.

T á r c z a.

Adalékok a tiszántuli ev. ref. egyházkerület történetéhez.

7. Budai József berei lelkész panaszt emel, hogy a tractustól az egyháza mellőztetik, a miért ő a tractus ellenére lett ott alkalmazva. Utasítatik az illető esperes őt, mint az egyházmegyének rendes tagját tekinteni.

8. A 4-ik pont alatt érintetett.

9. Kuti Jánosnak a körtvélyesi lelkészszel való ügye bővebb megvizsgálás végett az egyházmegyére visszatétetik.

10. A szilágysági egyházmegye szánandó helyzetét a superintendens feltünteti és megróvja az illetőket.

11. Kelepecs Mária Kővári Péternét, Kulin István kurátor önhatalmúlag a templomból kitiltotta: ezen tette helytelenítették és óva intetik.

Április 29-én folytatott a gyűlés.

T á r g y a k:

1. Szigeti György balkányi, Bököni András mihálydi lelkészek megvizsgáltattak. Az első a görögben középszerű, a héberben valami kevés eredményt mutatott föl; a másik bevallotta, hogy nem tanult, csak olvasni tud. A theologiából elég készütségüknek találattván, felavattattak. Ezen felavatott lelkészekhez járult még Gál István szentesi lelkész és tractuális nótárius, a ki szintén felavattatott.

2. Elhatározottatott, hogy ezen egyházkerületben minden vallássérelmi ügyek szedessenek össze.

3. Az egyházkerületi pénztárról 1764. május 1-től — 1767. ápril 27-ig Domokos Lajos pénztárnok előterjeszti számadását: megvizsgáltatott és felmentetett.

4. Gál János lelkész szavazattöbbséggel kegyelmet nyert és visszavétetett.

5. Gerő György sámsomi lakosnak az esperes ellen való panaszát az egyházmegye vizsgálja meg előbb.

6. Debreczeni János esperes panaszt emel több debreczeni polgár kicsapongó élete és engedetlensége miatt, a kik excommunicálva is lettek, de a nyilvános poenitentiát nem akarják kiállani. Határozottatott, hogy mindaddig excommunicáltatnak, míg nyilvános poenitentiát nem tartanak.

Telegdi Péter compactor nője, Gőnyei Zsófia, ki fiacskájának siettetett halála miatt excommunicáltatott, kéri visszavétetését: nem adatik meg.

7. Kolozsvári nyomdász Páldi István 1000 példányban nyomassa ki a kánonokat, egy ív nyomatása 1 és 1/2 dénár.

8. Erdőteleki László házassága ügyében új határozat hozatik.

9. Kovácsii lelkész Solymosinak könyveit kéri Szilágyi János a maga részére. Mutassa föl a végrendeletet.

10. A h.-pályii egyháznak parochialis ház építésére visszaajándékoztatik azon összeg, melyet most az egyházkerületi pénztárba beszolgáltatott.

11. A szalacsi egyházba Kalmár János küldetik Félégyházi György elhalt lelkész helyére.

12. A gyantai egyház, templomát bővíteni akarván: az ágens figyelmébe ajánltatik.

13. Tokaji András bélteki lelkész ellen saját nője nagy panaszokat emel. Vizsgáltassék meg az ügy.

14. Nyilas András debreczeni polgár házassági ügyét a superintendentialis deputatio vizsgálja meg.

Ebből a gyűlésből azonnal a superintendens, két séniort, a generális nótárius megvizsgálták a tractust és séniort. Legnagyobb részben helyben hagyatott az administratio, de némely dolgokban nagyobb vigyázat, a kánonoknak szorosabb megtartása ajánltatott.

15. A máramarosi egyházmegye kér ez évre is segítséget: hogy mily mérvben igényelheti azt, Pogány Ádám tractualis kúrator adjon véleményét.

16. Olvastatott a Vay István által készített folyamodás szövege; de ezen alkalommal az ügy nem végeztetett be. III. köt. 143—152. l.

Synodus. 1767. augusztus 10-ikén.

Jelenvoltak. Szilágyi Sámuel superintendens elnöklete alatt: Kolozsvári István nagybányai, Kömlei Márton beregi, Kaszap István kunsági, Fáji József szatmári, Tasnádi István szabolesi, Deák János ugocsai, Szikszay György békési, Debreczeni János debreczeni séniortok; Bodoki Márton, Dézsi István középszolnoki nótárius.

Tárgyak:

1. Egész egyházunkat illető liturgia ügyében határozatott: hogy vizsgáltassék át, javítottassék, szem előtt tartassék az egység az egyházakban. Egy küldöttség végezze ezt, a superintendens és generális nótárius; a midőn elkészültek, közöljék a séniortokkal és majd az egyházkerületekkel. Figyelembe veendő a rövidség: a vitatkozások kerültessenek és a régi liturgiák nyelvezete lehetőleg tartassék meg.

2. A superintendens előterjeszti, hogy több egyházban a keresztelő edények nagyon alkalmatlanok és többféle visszaélések jöttek létre a keresztelésnél. Az esperesek útasítatnak a visszaélések megszüntetésére.

3. Az egri püspök látogatásai alkalmával a Nagykunságban még a mi egyházunk lelkészeit is vexálja bizonyos kérdések feltételével; hogy tehát a feleletekben egység legyen, a főjegyző dolgozzék ki egy tervezetet, hogy mit feleljenek lelkészeink.

4. A vallási ügyekben megjelent felsőbb rendeletek, kibocsátványok minden esperes részére íratassanak le a tanulók által.

Tóth S.

(Folytatása köv.)

Az indítékok determinismusa.

(Folytatás.)

7. Ha tehát azt kérdi az ember, — összefogva, — mi az a jellem, hogy annak a tényezőnek kell lennie, mely az érték meghatározásánál közreműködik: nem tudunk semmi oly feleletet adni, mely világosan kizárná azt az eventualitást, hogy a jellem maga is az autokrat akarati functiója. De ha meg volna is adva ez a kizáró felelet, mint a determinismus óhajtja, minden hozzátevés nélkül: az ember általános jellege, mint a czéltűzés s a dolgok becslésének módja, távolról sem volna elégséges, hogy az egyes cselekményeket, mint a jellem functióit, velünk megértesse.

Mert — először — azok a jellemek, melyeket a mindennapi életben megkülönböztetünk, pl. egy hírszomjazó, hideg, lobbanékony, igazságos, lelkesülő jellem — csak elvont schémák, melyek sohasem testesülnek meg egy egyénben a magok egyoldalú teljességében. Épen ezért csak az olyan embereket szoktuk par excellence jellemeknek nevezni, kiknél az érzület vagy a cselekvés végleteiben jár. Az emberek túlnyomó száma keverék; s hogy adott mozzanatban össz jellemeknek melyik speciál része fogna becsús gyanánt működni, oly ösmeretlen, hogy a választást kereken az individuál jellem functiója gyanánt jelölhünk teljesen üres és jelentőség nélküli volna. Nem volna egyéb, mint azt mondani: ő ezt — azt választja, mert hát azt választja.

Másodszor. Az embereknek jellemök szerint való osztályozása nagyon merev; csak legfontosabb, legnagyobb vállalataiknál talál rájuk, míg a hétköznapi választási tények túlnyomó száma az emberek alapjelmét s éltök főirányát egyáltalán nem érinti.

Egészen üres valami volna, ha azt a sajátlagosságot akarnók jellemnek nevezni, mely az emberben minden választás meghatározásánál közreműködik. Mert ugyan hogy lehetne ezt a jellemet magában, lénye szerint meghatározni? Ám próbáljunk találni egy mintát az összes választási tények tarkaságára. Nem fog sikerülni. Jellemnek tehát nem fogalmilag különböző, fölfogható s meghatározható elvet hívnának többé, hanem voltaképp minden akaratdöntés összegét. S ott volnánk ismét annál a bölcseségnél: saját jellem szerint választani azt teszi, hogy választani, a mit épen választunk.

Harmadszor. A jellem gyakran egészen megváltozik; az ember hirtelen megtagadja évekre nyúló hagyományait. Maga az ész-jellem (intelligibel Character) imént vázolt elmélete*) is kénytelen megengedni azt a lehetőséget, hogy az ész-jellem határozta az alanyt, — vagy határozza folyton, — tapasztalati jellege változtatására. Évek hosszú során át folytatott megfigyelés sem világosíthat fel bennünket, vajjon a jövő év nem idéz-e elő változást a jellemben, ép úgy, mint nem

*) Az értekezés első fejezete — az universál determinismus — ide vonatkozólag ezeket mondja: „Az ész-jellem kanti elméletét, a speciál kanti terminológiát követve, ekként fejthetjük ki. Két lét-alakot, úgy szólván, két természetet kell megengednünk az egyénnél: egyik az, melyben az érzéki világ jelensége, a másik, melyben észbeli tárgy, tiszta ész, melyet természetesen nem szabad föleserélni reflexiónkkal, mely időszerűleg foly le. Mint első természet, teljesen empirikus törvények alatt áll az alany, teljesen alá van vetve a causál-kapcsolatnak, szükségkép meghatározott, nem szabad. Mint második, mint idő-alak nélküli: az

látszik ki a gyermek arcából, fog-e — s mikor — szakállá nőni. A dicsvágy egyszer csak elfeledi törekvéseit s petyhüdt kéjekbe sülyed stb.

N e g y e d s z e r. Hogyan akarhatja valaki determinálásra használni a megbízhatlan, ki nem domborult, jellemmel nem bíró jellemeket, midőn az epochák és választások folyamában szétmállással fenyegetnek magok az erősebbek is.

8. Lám, mily szomorú képet nyújt a jellem-elem, melynek arra kell vala szolgálnia, hogy megokolja az akarat determinált voltát. Bizonyára fölösleges kiemelnünk, hogy ezt az egyéni jellemet nem szabad összezavarnunk az összes világszervezet jellegével, mely természetesen minden akarat-elhatározást determinál, — ám emberen kívüli, pl. isteni tényezők homályos productuma lehetett. Az emberi jellemnek, mely arra tart számot, hogy az akaratnak meghatározó tényezője legyen, valami világosnak kellene lennie; de — mint látók — lényegében oly határozatlan, hogy talán maga is az akarat functiója, s munkássága az akaratától van át- meg átszöve: e mellett föltötte extrem módra van prononcirozva, hogy, m i n d e n közepes fontosságú akarat-döntést megértessen; szüntelen változó, nagy átalakulásoknak van kitéve s az embert számos közép-erejű részjellemek productumává tenné. Scholasticus módra neveltségessé kell lennünk, midőn lazán a választásra való képességgel okolunk meg minden választási tény. Ily mennyivel, mely mintája az érthetlen, szétmálló menyynységnek, mely talán maga is egyenesen csak a változó akarat jelensége, nem lehet determinálnunk az akaratot.

9. Már föntebb mondtuk, hogy az akarat determinált voltának bebizonyítására — ha abstracte is — tisztán ki kellene mutatni a meghatározó mennyiket. S ha a dologbeli értékek ilyenek, úgy rendezni kell őket erejüknek megfelelőleg, a szerint, a mint összeütközések alkalmával legyőzik egymást; egy erő-skálát kell föllállítani, mely magában hordja a maga elvét. De azonnal kitéstett, hogy minden egyénél a saját szerű jellem kölesönöz a dologbeli értékeknek relativ fölényt. Universál érvényű, objectiv skálára gondolnunk sem lehetett; legfőleg csak individuál-objectivre, mely a jellemhez viszonyítva objectiv. Már pedig arra megtanítottak szemléleteink, hogy a jellem teljesen határozatlan gondolatdolog, hogy a jellem szerepe a determinismusban egyáltalán nem mondható fényesnek s talán nem is egyéb az, mint az individuál önkénynek egy faja. S így vagy az egész föle meghatározandó skálával közli határozatlan voltát s érthetlenné teszi azt is, vagy individuál önkény bizonyítéka az egész skála.

A, b, c, d dolgok pl. összeütköznek egymással; mindenik körülszövi ingereivel s választásra akarja bírni az akaratot. Ha már nem a dolgok inhärens értéke determinálta a döntést, bizonyosan az akarat önfejűsége emelt czéllá egyet a, b, c, d tárgyak közül. A deterministák azt mondják, hogy az inhärens érték determinál; de mert világos, hogy az egyik individuum

érzékiesség semmi föltételének nincs alávetve, önálló, menten az okiság bilincseitől. Az alanynak tehát egy tapasztalati s egy érzéki meg nem fogható ész-jellege van. A tiszta ész magában, az ész-jellem (intelligibel Character), kitartó föltétele minden önkényes, tapasztalati szükségképi cselekvésnek, mely alatt az ember megjelen. Minden cselekvés — nem tekintve időviszonyra, más jelenségektől való oki függésre — a tiszta ész-jellemnek közvetlen hatása, mely tehát szabadon cselekszik, a nélkül, hogy a természeti okok láncolatában külső vagy belső, de időileg megelőző alapok dinamikus úton határoznák meg.

pl. b—t, a másik d—t fogja választani: az érték nem lehet absolut; egyik egyén jelleme b-ben, a másiké d-ben látja magára nézve a legnagyobb értéket. Ha már nem tudjuk megmondani, mi a jellem elve, akkor azt sem tudjuk, mi képezi az értékebecslés elvét s az érték-skála ratióját. Ha hát nyilt kérdés marad, vajjon nem az akarat őseredeti joga-e maga a jellem is: függőben vagyunk kénytelenek hagyni azt is, nem tiszta önkény-e a célhatározás.

— a — a.

(Folyt. köv.)

Közügyeink.

A „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság” alakuló közgyűlése.

Folyó hó 16-án megalakult végre a czímben nevezett Társaság Budapesten, az ág. hitv. evangélikusok deáktéri gymnasiumának dísztermében. Élénk érdeklődéssel nézett mindenki az alakulás nagy ténye elé s a polgári és egyházi élet protestáns kitűnőségei közül igen számosan a közgyűlésen való megjelenésökkel mutatták ki, mennyire fontosnak tartják e Társaság létrejöttének ügyét. A zsinat óta tán nem is volt ily fontos tárgyú gyűlés a magyar prot. egyházak életében.

Nem is próbáljuk leírni a közgyűlésen részt vettek neveit, mert hiszen teljes névsort egyáltalában nem tudnánk adni. A továbbiakból majd kitűnik, hogy kik szerepeltek a gyűlésen. Azt mégis följegyezzük, hogy Révész Bálinton kívül ott volt valamennyi református püspök s hogy a tiszántúli egyházkerületből Vályi János főgondnok, Kiss Áron, Szabó János, Dávidházy János, Lukács Ödön esperesek, Várady Gábor, Isaák Dezső, Bernáth István egyházmegyei gondnokok, Szél Ákos, Nagy Ferencz egyhm. világi tanácsbírák, Kiss Albert, Könyves Tóth Kálmán debreczeni, Nagy Lajos m.-pécsi, Garzó Gyula b.-gyomai, Szalay József n.-becskereki, Ferenczy Gyula brassói lelkészek, Joó István, Dicsőfi József, Csiky Lajos debreczeni főiskolai tanárok jelentek meg a gyűlésen. Lapunk mult számában már följegyeztük, hogy ezek közül kik mely testületeket, vagy személyeket képviseltek.

Előző nap, f. hó 15-én d. u. 5 órakor előértekezlet volt ugyancsak a nevezett helyen. Az elnöki székekben úgy az előértekezleten, mint az alakuló közgyűlésen báró Vay Miklós, mint a református konvent elnöke s báró Prónay Dezső, mint ág. evang. egyetemes felügyelő ültek.

Báró Vay meleg szavakkal üdvözölte az értekezletet. Jól esett észlelnünk, hogy az agg főúr mily erőteljesen, könnyű folyékonyssággal beszél. Utána gróf Tisza jelentette be, hogy az alakulandó Társaság alapszabálytervezetéhez némi módosításokat terjeszt a közgyűléshez s ezek közül jelezte a fontosabbakat. Majd Vályi János szólalt fel s maga és elvtársai nevében a Társaság tagjairól szóló 3 §-hoz a következő módosítványt jelentette be: „Módosítás. A „Magyar Prot. Tud. Irod. Társaság” alapszabálytervezetének 3-ik számú szakasza következőleg módosítottatik: „E cél elérésére a Társaság az ágostai és helvét hitvallású testvérekezetek híveiből az írók és történetkedvelők egyesítése, egyes egyházkerületek és esperességek közreműködésének bevonása, egyháztörténelmi dolgozatok írása és kiadása, valamint levél- és könyvtárak tanul-

mányozása és ismertetése, végre a népies irodalom rendszeres ápolása és fejlesztése által törekszik.“ Vályi János, Kiss Áron, Isaák Dezső, Bernáth István, Dávidházy János, Könyves Tóth Kálmán, Nagy Ferencz, Nagy Lajos, Kiss Albert, Dicsőfi József, Révész Kálmán, Csiky Lajos, Szél Ákos.“

E módosítványi javaslat ellen először báró Prónay Dezső, majd Szász Károly szólaltak fel. Czékus István püspök és Könyves Tóth Kálmán annak szellemében, Papp Gábor püspök ismét ellene szólottak. Csiky Lajos azon szemrehányás ellenében szólalt fel, hogy miért ily későn történt az unitáriusok elleni állásfoglalás. Elmondá, hogy az alapszabálytervezetnek a lapokban közzététele után a békés-bánati egyházmegyéből emelkedett az unitáriusoknak a Társaságba bevétele elleni első hang s az minderősebbé lett; hogy a tiszántúli egyházkerület közvéleményének nagyobb része ellene van azon unitáriusoknak, a kik csak az utóbbi hónapokban is, mióta ez a vita folyik, 63 felnőtt férfit és nőt csalogattak át H.-M.-Vásárhelyen saját egyházokba. „Belmissió, cura pastoralis!“ — szólott bele valaki a beszédbe. „No meg az egyházi és domestikai adó eltörlése!“ — mondhatta volna a beszélő.

Csiky beszéde után az elnök bezárta a vitát, a másnapi közgyűlésre utalván annak folytatását.

Az alakuló közgyűlés valóban impozáns képet nyújtott. A szép nagy díszterem 10 órára, a gyűlés kezdetére egészen megtelt, az előző délutáninál sokkal nagyobb közönséggel. Mindenki élénk érdeklődéssel, feszült kíváncsisággal várta a történéseket. Báró Vay, báró Prónay, Tisza Kálmán, gróf Tisza Lajos, Fabinyi Teofil ültek a T alakú nagy asztal felső részének közepén. Körben mindenfelől székeken ült a nagy közönség.

Báró Vay Miklós megnyitván a közgyűlést, üdvözlí a megjelenteket s mert minden a kiindulástól függ, a kitűzött célú úgy látja elérhetőnek, ha a keresztyén szeretet és egyetértés munkája leendő kiindulási pont. A gyűlés első tárgya az alapszabályok tárgyalása leendő. A jegyzőkönyv vezetésére Szóts Farkas tanárt kéri föl. Báró Prónay szerencsés előjelnek tartja, hogy báró Vay ül az elnöki székekben s köszönetet mond neki, hogy szíves volt a tanácskozás vezetését elvállalni.

Ezután megkezdődött az alapszabálytervezetnek szakaszról-szakaszra való tárgyalása.

A czímnél és az ezt tartalmazó 1. §-nál gr. Tisza Lajos a „tudományos“ jelző kihagyását javasolja, mert szerinte az alakuló Társaságnak nem csak a tudományos, hanem a népies vallás-erkölcsi irodalmat is föl kell ölelnie. A módosítvány elfogadtatván, a készült alapszabályok egész szövegében keresztyénítetett. A Társaság céljáról szóló 2. §-nál Szász Domokos indítványára a parochialis könyvtárak létesítése és előmozdítása is fölvetetett a kitűzendő célok közé.

A 3. §-nál Vályi János, hogy vitát ne idézzen elő, röviden, minden indokolás nélkül benyújtja a közgyűlés elé a fentebb már egész szövegében közölt módosítványt.

Nincs módunkban, hogy az ezután kifejtett vitát egész terjedelmében közöljük, mert az előttünk fekvő lapok tudósításai többé-kevésbé hiányosak, lazák, vagy épen hűtlenek, azért csak annyit mondunk el röviden, hogy a Vályi által benyújtott módosítványt Könyves Tóth Kálmán indokolta. Tisza Kálmán e javaslat elbírálásánál a protestantismus szellemét veszi irányadónak s e szellem az exclusivitást nem ismeri. Ha elfogadtatik a javaslat, bizonyára többen visszavonulnak — s

köztök ő is — a Társaságtól. Beszéltek még Dicsőfi József, ki az országos törvényekre támaszkodva bizonyította, hogy az unitáriusok nem tartoznak a protestánsokhoz, gr. Tisza Lajos, Szász Károly, báró Prónay, kik szerint már nem időszerű e kérdés szőnyegre hozatala, a mi ellen ismét Révész Kálmán és Kiss Albert szólaltak fel. Szász Károly személyes kérdésben még egyszer szót emelvén, elismeri, hogy igen lényeges különbség van a szoros értelemben vett protestánsok és az unitáriusok dogmái között, de ez szerinte nem gátolja az egyesülést. Lukács Ödönnek és Szász Domokosnak a javaslat elfogadását ellenző beszéde után az elnök szavazásra bocsátotta a kérdést s a gyűlés tagjainak nagyobb része elvetette a Vályi-féle módosítványt. Hogy milyen nagy volt a többség, azt nem tudjuk, mert az egy szavazás után kijelentette az elnök, hogy a többség tehát az eredeti szövegezést fogadja el. Könyves Tóth Kálmán pedig maga és elvtársai nevében azt jelentette ki, hogy ők a további tárgyalásokban nem vesznek részt s csakugyan ezután néma szemlélői maradtak a tárgyalásoknak.

A még hátralevő 31 §-on egy órányi idő alatt átfutott a közgyűlés, mindenütt elfogadván gróf Tisza Lajos módosítványait. A gyűlés végén ideiglenes végrehajtó bizottságot választottak. A tiszántúli ev. ref. egyházkerületet Várady Gábor, az unitárius egyházat Ferencz József, Dániel Gábor és Bedő Albert képviselik azon bizottságban.

Az Alsó-Szabolcs-hajdúvidéki egyházmegye közgyűlése.

Alsó-Szabolcs-hajdúvidéki egyházmegyénk április 10-én tartotta H.-Böszörményben évi rendes gyűlését. A tárgysorozatból a következőket emeljük ki:

1. Az esperes évi jelentése az 1887. évi szabályszerű látogatásról — a múlt évben egynél több gyűlés nem tartatván — most olvastatott fel. Tiszta, áttekinthető képét nyújtja egyházmegyénk, mind az egyházi, mind a tanügyi terén tett haladásának. Vallás-erkölcsi tekintetben, ha nem állapíthat is meg kézzelfogható haladást, de hanyatlást sem konstatálhat... Iskolaügyben pedig határozott a haladás, úgy az építkezés, mint a tanítói állomások szaporítása és úgy a czélszerű berendezkedés, mint az elért siker terén. Új iskolákat Böszörmény, Nánás, Szovát építettek. 105 tanítói állomásaink átlagos jövedelme 515 frt.

2. Az államsegélyből, mely egyházmegyénknek adatik, jó szerencsénkre, már 1885-ben megkezdttük az esperes indítványa folytán a tőkeszerzést. Most a Tisza vidékén levő s a Tisza pusztítása által sokat szenvedett tisztársaink részére 250 frtot adhatunk a megtakarításból, veszteségeik némi kárpótlására.

3. A polgári missió-ügy szépen fejlődik. Templom, iskola s lakáshelyiség-vételre már van egy kis alap, s a közalap, évi 500 frt segélyt helyezvén kilátásba, a missiói állomás berendezésével egy bizottságnak még ez évben el kell készülnie.

4. Pénztáraink gyarapodnak. A közpénztár pénze felül van az 5000 frton; a gyámpénztár túl a 30,000-en s az újabb szabályzat szerint 6 özvegynek 300—300 frt évi segélyt, a régibb alapon kettőnek 100—100 frtot fog adni 1888-ról s mégis leendő 1200 frt tőkésíteni valója.

5. A közalapi kérvények letárgyaltattak. Tisza-Eszlár,

Nagyfalu, a Tisza által egészen szétromboltatván, kitelepül; Löknek a templomán kívül minden épülete romban; a dadai lelkész összes földjén keresztül védgát húzatott, felszíne, vetésével együtt a gátba hordatott. Ezek érdekében sokat kértek s az egyházmegye, csak az egyelőre szükséges összeget is 3050 frtban hozta részükre ajánlatba.

6. A prot. irodalmi társulatba egyházmegyénk 100 frttal alapító tagul belép, — 5% kamatot biztosítván.

7. Dékánuságot egyházmegyénk nem kíván. Mai egyházi berendezésünk mellett, ezen újabb név mellőzésével is elérhető az a cél, mit az idevonatkozó 4 pontból álló javaslat felölel.

8. A peres ügyek bírósága, a zsinati törvények 5., 7., 8. §-ai mellett felesleges. Ezekkel, amannak szervezése nélkül is, teljes megnyugvással nézhetünk ügyeink intézése elibe. És tekintettel arra, hogy ezt s a dékánuságot a zsinat a konventhez, a konvent az egyházkerületekhez, ezek viszont az egyházmegyékhez útasíták, bátran mondhatjuk, hogy szükségét egyházaink egyeteme nem is érzi.

9. A vasárnapügyi egyházkerületi bizottság indítványai pártoltatnak, megtoldva azzal, hogy minden egyház hívattassék fel arra, hogy a polgári községben sürgesse az 1860. évi 53. t. cz. 19. §-ának végrehajtására a szabályrendelet elkészítését s végrehajtását.

10. A gyám- és nyugdíjintézeti alapszabály-javaslatot egyházmegyénk nem fogadja el. Egyházunk egyetemének mai tényleges viszonyai között egy ilyen alkotása a lehetetlenséggel határos. A létező gyámintézeti vagyon magánvagyon, ez a közjavára le nem foglalható, de mert 750 ezer frtnyi tekintélyes vagyonnal bír: nem is nullifikálható. Véleményünk most is az, hogy a konvent alkottasson gyám- és nyugdíjintézetet ott, a hol még nincs; állapítsa meg, mivel fognak ezek tartozni az elaggott s munkaképtelen lelkészek iránt; ezek nyugdíjazását mikor rendelheti el az egyházi felsőbbség, mikor kérheti maga a nyugdíjazandó? S azután határozza meg, miként kíván felelősséget ezen egyházmegyei intézetektől; hogy hozza, egy erre kirendelt bizottságával az összes szerves összeköttetésbe s aztán oszsa fel a közalap ide utalt hányadát akár a lelkészi állomások száma, akár a közalapba befizetések aránya szerint s így tegye lehetővé a törvény 217. §-ának e) pontja érvényesülését.

11. Szász Domokos indítványa pártoltatik. Keresztülviteléhez a munka elrendelendő; mert ehhez nagy előkészület kell, mint azt magának az indítványtevőnek már elvégzett s az erdélyi igazgató tanácshoz beterjesztett munkája igazolja. Ő már kész van a tervvel. Már mikor indítványát megtette, látta a szükséglet nagy részét is. Azt a munkát el kell végezni a mi négy kerületünknek előbb s csak akkor lehet az indítvány keresztülvitele érdekében a sürgősségi sorrendet stb. megállapítani.

12. Egyes egyházak belügyei elintézése s felelősséget ellátása után a délelőtti ülés berkesztetett. Délután bírósági ülés volt, melynek egyik tárgya a nyír-medgyesi pápaválasztás volt. Ebben, mint delegált bíróság ítélte egyházmegyénk bírósága s megerősítette a választást.

Zs. S.

Irodalom.

A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig.

Irta: Ballagi Géza. Budapest.

Néhány héttel ezelőtt adtunk hírt e lapok olvasó közönségének Ballagi Géza „A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig” című nagy munkája megjelenéséről, azon ígéretünk mellett, hogy részletesebben is fogunk arról szólni. Ez ígéretünket annál szívesebben igyekszünk immár beváltani, mert e könyv a közönségesebb irodalmi termékek sorából magosan kiemelkedve, méltán nagy feltűnést keltett s úgy a napi sajtó, mint a szakkörök részéről felette kedvezően fogadtatott, még annak dacára is, hogy a közfigyelem és elismerés felett oly jeles munkával kellett megosztotnia, mint a minő Grünwald Bélának, a vele bizonyos tekintetben rokon s ugyanazon időben világot látott „A régi Magyarország 1711—1825.” című munkája. — Ballagi Géza neve nem volt már azelőtt sem ismeretlen az irodalomban. Atyjának, dr. Ballagi Mór, nagyérdemű tudósunknak oldala mellett, már kora ifjúságától fogva huzamos időn át élénk részt vett a Prot. Egyh. és Isk. Lap szerkesztésében s ennek, valamint több politikai napi lapnak tartalmát számos figyelemre méltó cikkel gazdagította. Munkásságának és tanulmányainak súlypontját azonban az utóbbi években mindinkább a politikai irodalom terére helyezte át. Eltekintve attól, hogy már régebben a híres német tudós, Bluntschli, egyik politikai művét ültette át sikerült fordításban a magyar irodalomba, gyakran találkozunk a politika és közgazdaság körébe eső magvas tanulmányokkal a Budap. Szemle, Nemzetg. Szemle stb. hasábjain. E közben azonban folyvást ama kedvenc eszméjének élt, hogy a magyarországi politikai irodalom történetét megírja. A ki, mint e sorok írója is, hosszú időn át tanúja volt annak, hogy mily bámulatos utánjárással és nagy költséggel gyűjtötte össze szerző, minden kifürkészhető forrásból, régóta letűnt korszakok avult, értéktelennek látszó röpíratait, mindennemű politikai vonatkozású nyomtatványait: lehetetlen, hogy a legnagyobb elismeréssel ne adózzék a fiatal tudós akadályokat nem ismerő nemes becsvágya és tudománysohajának még akkor is, ha a nehéz munka fényes sikerét egyelőre figyelmen kívül hagyja. De hát azt mondják, hogy minden tettnek mérlege a siker! És ha már ez előkészítő munkásság sikerét akarjuk mérlegelni: Ballagi Géza érdeme nem abban kulminál, hogy egy 4000 kötetre menő oly értékes röpíratgyűjteményt létesített, a mely magán kézből, ma, körülbelül egyedül áll nálunk; hanem inkább abban, hogy úgy ezen óriási anyagnak, mint a budapesti egyetemi, akadémiái, múzeumi és a sárospataki főiskolai könyvtárak összes idevágó készletének lelkiismeretes áttanulmányozása alapján, politikai irodalmunk háromszázados történetének, mozgalmainak oly változatos, gazdagon színezett s mégis egyöntetű, összefoglaló képét állítja előnkbe, a mely nemzeti multunkat eddig nem, vagy csak fogyatékosan ismert oldaláról teszi ránk nézve élvezetesen szemlélhetővé. Az eszmék küzdelmét, a mely eseményeket szül, az eseményeket, melyeknek nyomában új eszmék kelnek és öltenek alakot az irodalomban, a hatást, a melyet mindezek nemzeti közéletünk alakulására gyakorolnak, érezzük elvonulni szemünk előtt a Ballagi Géza könyvének olvasása közben. Ugy látszik, mintha félnünk kellene attól, hogy figyelmünk, elfáradva az apró részletek tömkelegében, irányt veszít, tehetetlenné válik akkorra,

mikor a 847 lapos munkának végére jutandunk. És imé, tapasztaljuk, hogy érdeklődésünk mindig ébrebb; hogy a részletek különféleségében van valami egyfésülés, összekötetés, logikai egymásután, a mely csak akkor szakad meg, a mikor a könyvnek végére értünk, mintegy azzal a meggyőződéssel, hogy annak itt nem lehet vége. Hiszen 1825-től egy hosszú és gazdag félszázad választ még el minket. És minő félszázad?! Az áthidalás munkájára itt szintén az van kiválólag hívatva, a ki ama hosszú töltést idáig oly ritka szorgalommal és ügyes kézzel megalkotá. Ballagi Gúza ezzel sem fog adós maradni.

Bacsoni Lajos.

(Folyt. köv.)

Különfélék.

A lelkészjelölt urak figyelmébe. Főtiszteletű Révész Bálint püspök úr megbízásából, de meg mert ezen ügyben több t. lelkész és segédlelkész úr hozzám is szives fordulni, a magam nevében is fölhívom egyházkerületünknek, lelkész-képességi vizsgát tett mindazon lelkészjelölteit, kik esetleg még hely nélkül volnának, hogy állandó tartózkodási helyöknek pontos följegyzésével mi előbb jelentkezzenek a főtiszt. püspöki hivatalnál, vagy akár irjanak hozzám s én ügyöket itten szivesen közvetítem. A nagy t. esperes urakat mély tisztelettel kérem, hogy ezen fölhívást juttassák az egyházmegyéjökben segédlelkészi állás nélkül tartózkodó s e lapot tán nem olvasható lelkészjelöltek tudomására. Szerk.

Debreczeni főiskola. A tavaszi egyházkerületi közgyűlés által betöltendő új-szövetségi írásmagyarazati tanszékre a kitűzött határidőig, f. hó 15-ig 7-en adták be pályázati kérvényeket, u. m. Venetianer Sándor rohrbachi lelkész Bessara-biában, Szondy Béla sarkadi segédlelkész, Sass Béla, Berlinben tanuló akadémikus, Erdős József új-sóvéi lelkész, Ferenczy Gyula megválasztott krassói lelkész, Lipcsében hallgató akadémikus, Kiss Bertalan keéri lelkész, Berde Sándor kaczkói körlelkész Erdélyből. A theologiai tanárok tegnap vizsgálták át további eljárás végett a pályázati kérvényeket mellékleteikkel együtt, megtevé a sorrend megállapításával a magok ajánlatát.

Lelkészcseréltetés. A n.-szalontai egyházmegyében eső köte-gyáni ev. ref. egyházközség Kolumbán Áron békési segédlelkészt választotta meg rendes lelkészeül s e választást az egyházmegye f. hó 5-én tartott ülésében megerősítette. Isten áldó kegyelme legyen ifjú lelkésztársunk jövőndő munkáin!

Egyházmegyei közgyűlés. A szatmári egyházmegye f. hó 10. 11-én tartá meg a korábbi határidőről az árvizek miatt elhalasztott közgyűlését, melyről jövő számunkban részletes tudósítást hozunk.

Tanulmányi útazás. Ferenczy Gyula, krassói megválasztott lelkész, a korábban általa megnyert Nagy József-alapítványból külföldi tanulmányi útra indult. A mint értesülünk, Lipcsében szándékszik huzamosabb időt tölteni. Isten vezérelje útjain!

Uj magyar ev. ref. theologiai licentiátus. Erdős József új-sóvéi lelkész barátunkat a bécsi ev. theologiai facultás f. évi áprilishó 9-én theologiai licentiátusi rangra emelte. Őszintén, szívünkben örvendünk a derék ifjú lelkész eme kitüntetésén s kívánjuk, hogy lankadatlan buzgóságával hosszú időn keresztül sok követ hordhasson még Sionunk templomának emeléséhez!

Válasz ifj. Csáthy Károlynak, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület népiskolai kiadványai főbizományosának. E lapok 13-dik számában közzétett nyiltlevelére nem annyira önnök, mint a közönség felvilágosítására a következőket válaszoljuk. Az „Egyházi törvények“ 2-dik kiadásának egy-egy példányát a közönség részére 25 kr-ával, tehát a szerződésileg megállapított összegért áruljuk, a könyvárusoknak azonban, mert e rendkívül olcsó ár daczára is 25%-t engedünk s 23 kr-nyi netto-árral számítjuk, egy-egy példány árát 30 kr-ra szabtuk. A nyiltlevelé indító okát nem szellőztetjük; a közönség a tényállás e rövid elmondásából is meggyőződik annak ellenkezőjéről, a mivel ifj. Csáthy Károly bennünket hiába vádol: az insolid eljárással. Budapest, 1888. ápril 14. Hornyánszky Viktor akad. könyvkereskedése.

Lapunk szerkesztője lakást változtatott, s kéri, hogy ezentúl a hozzá intézendő leveleket, küldeményeket Nagy-Péterfia-utca 833. sz. alá címezzék a levélírók, a mint ez a lap fején is így leendő ezentúl jelezve.

Szerk. posta. F. B. Bécs. Ám csak menjen ön el, ha mehet, Utrechtbe is. Töltsön el ott is egy évet. Élénk figyelemmel kísérem önt életútjain s majd annak idejében, ha Isten életet, törekszem is arra, hogy itthon komoly irányához méltó munkatért szerezzünk önnek. Levelének egy részéből, mint láthatja, ujdonságot csináltam. Rövid idő alatt magánlevelem megy önhöz. — Cz. M. K e c s k e m é t. A „Testvériség“ cikket én, nem ismerve azt egész terjedelmében, nem vehetem át, de meg ezen lap közönsége kevésbé ismeri az ügy előzményeit, s így ilyen hosszúnak ígérkező cikkel, még ha lapunk tere engedné is, nem szabad figyelmét igénybe vennünk. — r—l. Gyűlési tudósításodat köszönettel vettem. Későn érkezvén, már csak a jövő heti számban adhatom ki, annyival is inkább, mert egyszerre akarom kiadni. — B. A. B.-Böszörmény. Köszönöm nagyfontosságú ügyben küldött érdekes cikkedet. Jövő heti számunkban vezérezik gyanánt fog jönni.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**